

УДК 811.111'347.78.034

К. Ю. Кравець,

викладач

(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

kravets.katerina@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0889-9623

АНГЛОМОВНІ АБРЕВІАТУРИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглянуто значення та місце абревіатур в мовній системі. Представлено класифікацію абревіатур в євроінтеграційному дискурсі за типом, способом утворення та сферою вживання. Зазначено основні етапи перекладу абревіатур, а також з'ясовано шляхи та прийоми їх перекладу. Виявлено, що найбільш поширеним та продуктивним є переклад відповідною абревіатурою, найменш типовим є описовий переклад. Наголошено на необхідності максимально правильного та адекватного перекладу абревіатур.

Ключові слова: абревіатура, абревіація, євроінтеграційний дискурс.

Постановка проблеми. Паралельно із перспективами економічного, політичного та культурного прогресу, зумовленого зовнішньополітичною орієнтацією України, наразі відбувається також і мовна євроінтеграція, яка полягає у розширенні складу мови шляхом залучення не лише нових термінів та понять, але й великої кількості англомовних абревіатур, які й становлять об'єкт цього дослідження.

Метою цієї статті є узагальнити значення абревіатур в мовній системі, проаналізувати функціонування та основні способи перекладу абревіатур в євроінтеграційному дискурсі.

Матеріали статті – Угода про асоціацію між ЄС та Україною (EU-Ukraine Association Agreement); Європейська інтеграція України: внутрішні та зовнішні впливи. Аналітична доповідь Центру Разумкова (Ukraine's European Integration: Internal Factors and External Influence. The Razumkov Centre's Analytical Report); Вероніка Мовчан, Рікардо Джуччі, "Кількісна оцінка варіантів регіональної політики України: глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі з ЄС чи митний союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном" (Veronika Movchan, Ricardo Gucci, "Quantitative Assessment of Ukraine's Regional Integration Options: DCFTA with European Union vs. Customs Union with Russia, Belarus and Kazakhstan").

Аналіз останніх публікацій. Абревіація завжди викликала лінгвістичний інтерес як у зарубіжних мовознавців (А. Kennedy, К. Stern, Н. Marchand), так і слов'янських (В. І. Карабан, Д. І. Алексєєв, Е. П. Волошин, Л. А. Шеляховська, В. В. Борисов).

Зазначені та інші вчені зробили значний внесок у тлумачення поняття абревіації, типологізацію абревіатур та визначення їх ролі у мовній системі.

Виклад основного матеріалу. Серед лінгвістів ще й досі не існує одностайної думки щодо місця абревіатур в теорії словотворення і, як справедливо зазначає В. В. Борисов, абревіатури залишаються у багатьох відношеннях загадкою в лінгвістичному плані [1: 317]. Д. І. Алексєєв вважає, що абревіатурний спосіб словотворення є найбільш суб'єктивним, штучним серед усіх способів, відомих мові, і пов'язує це з численними особливостями абревіації: спроби та помилки під час створення назв, варіативність та оказіональність, інтенсивність діяхронічних змін, слабка національна закріпленість та вільна проникливість [2: 72–73]. А. Є. Супрун відносить абревіацію до особливого виду словотвору, що перебуває на межі слововинаходу, вигадування, посідає особливу позицію, що відрізняє його від "істинного", "регулярного", "звичайного" словотвору [3: 101].

Різне тлумачення поняття абревіатури спричинене відсутністю її закріпленого статусу: питання чи вважати абревіатуру новим словом, чи корелятом вихідного словосполучення ще й досі залишається актуальним. Проте переважна більшість мовознавців погоджується щодо призначення та ролі абревіатур в мовній системі: абревіатура – це мовний феномен, який сприяє раціоналізації мовленнєвої діяльності, оптимізації словотворчих процесів та інформаційній компресії.

Україна вже давно тримає курс на євроінтеграцію, проте ще й досі залишається відокремленою від Європи та Європейського Союзу мовним бар'єром, подолати який допоможе повне розуміння, адаптивність та "занурення" у європейський комунікативний простір. Євроінтеграція вимагає високого рівня лінгвістичної гармонії, що означає цілковите розуміння та правильне тлумачення великої кількості іншомовних (переважно англомовних) термінів, понять, назв тощо. Особливе місце у вищезазначеній гармонізації посідають абревіатури, які у доволі значній мірі використовуються як в усних, так і письмових матеріалах євроінтеграційної тематики.

В євроінтеграційному дискурсі домінують такі два типи абревіатур:

- ініціаліزمи (*CSTO* < the Collective Security Treaty Organization);
- акроніми (*TRIPS* < Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights).

За способом утворення абрєвіатури в контексті євроінтеграції України можна розподілити на такі групи:

- абрєвіатури, отримані шляхом скорочення кожного компонента до першої букви (*ILO* < *International Labour Organization* – *МОП* < *Міжнародна організація права*);
- абрєвіатури, утворені шляхом скорочення компонентів словосполучення до морфем (*EU NAVFOR* < *European Union Naval Force*);
- абрєвіатури, утворені шляхом структурної зміни вихідного словосполучення (*CEPOL* < *the European Police College* < *Європейський поліцейський коледж*).

Всі вищезазначені механізми абрєвіації використовуються з метою заміни вихідної лексичної одиниці зашифрованим мовним знаком, який економить мовленнєві зусилля і повністю відтворює концептуальну думку вихідного словосполучення. Слід також зауважити, що складність структури абрєвіатури залежить від характеру та кількості інформації розгорнутого варіанту абрєвіатури.

За сферою вживання абрєвіатури євроінтеграційного дискурсу можна розподілити на такі основні групи:

- назви установ, органів, бюро, організацій, агенцій, центрів (*OSCE* < *Organization for Security and Cooperation in Europe* – *ОБСЄ* < *Організація з безпеки і співробітництва в Європі*);
- назви угод, договорів, планів дій, місій, політики (*ACAA* < *Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products* – *Угода про оцінку відповідності та ринковий допуск промислових товарів*);
- назви судів, комісій, груп (*ECHR* < *European Court on Human Rights* – *ЄСПЛ* < *Європейський суд з прав людини*);
- назви територій, зон (*DCFTA* < *deep and comprehensive free trade area* – *ПЗВТ* < *поглиблююча та всеохоплююча зона вільної торгівлі*);
- назви режимів, систем, стандартів, класифікацій (*GSP* < *the Generalized System of Preferences* – *ГСП* < *Генеральна система преференцій*).

Як зазначають С. І. Влахов та С. П. Флорін, переклад абрєвіатур є умовним, оскільки, як правило, власного значення вони не мають, і є зменшеним відображенням значення вихідної одиниці – співвідношення, яке має зберегтися і при перекладі [4: 316]. Подібної думки притримується і А. В. Федорінов, який стверджує, що скорочення повинне на загальних підставах підпорядковуватись правилам перекладу лексики, які базуються на семантичній відповідності між співвідносними одиницями даної пари мов; близькість до термінів, тобто відсутність конотацій, ще більше висуває на передній план необхідність передачі смислової сторони абрєвіатур [5: 2141].

Для того, щоб адекватно перекласти абрєвіатуру слід:

- 1) визначити контекстуальне та тематичне поле;
- 2) проаналізувати структуру абрєвіатури та її вихідну форму;
- 3) скористатися словником чи іншим допоміжним джерелом;
- 4) у разі відсутності перекладу у словнику слід застосувати один з прийомів перекладу.

У ході дослідження абрєвіатур євроінтеграційного дискурсу було виявлено такі основні способи перекладу:

1. Переклад відповідною абрєвіатурою. Застосовується за наявності в українській мові еквівалента. Зазвичай має таку ж структурну модель, що й оригінальна одиниця. Переважна більшість таких абрєвіатур зафіксована в лексикографічних джерелах.

○ *PACE* < *Parliamentary Assembly of the Council of Europe* – *ПАРЕ* < *Парламентська Асамблея Ради Європи*;

○ *EDA* < *the European Defense Agency* – *ЕАО* < *Європейське оборонне агентство*;

○ *ICC* < *International Criminal Court* – *МКС* < *Міжнародний кримінальний суд*.

2. Переклад відповідною повною формою вихідного словосполучення. Використовується в тих випадках, коли в українській мові немає еквівалента, правильність відтворення за допомогою цього способу перекладу слід також перевіряти за словником.

○ *NIF* < *the Neighbourhood Investment Facility* – *Інвестиційний фонд сусідства*;

○ *CEPS* < *Centre for European Policy Studies* – *Центр дослідження європейської політики*;

○ *ACAA* < *Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products* – *Угода про оцінку відповідності та ринковий допуск промислових товарів*.

3. Транскодування. Зазвичай транскодована абрєвіатура сама "приживається" в неасимільованому вигляді. У переважній більшості транскодуванню піддаються акроніми.

○ *GRECO* < *the Group of States against Corruption* – *ГРЕКО* < *Група держав проти корупції*;

○ *GATT* < *the General Agreement on Tariffs and Trade* – *ГАТТ* < *Генеральна угода про тарифи та торгівлю*;

○ *ICAO* < *International Civil Aviation Organization* – *ІКАО* < *Міжнародна організація цивільної авіації*).

4. Метод прямого запозичення на українську мову. Зумовлений відсутністю необхідності відтворення певної англословної аббревіатури українською мовою на даному етапі.

○ *SITC* < *Standard International Trade Classification* – *SITC*;

○ *TEN-E* < *Trans-European Energy Networks* – *TEN-E*.

5. Описовий переклад. Використовується в тих випадках, коли в мові перекладу відсутня еквівалентна форма і аббревіатура передається дискриптивно.

○ *FATF* < *the Financial Action Task Force* – *Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмивання грошей та фінансування тероризму.*

Розподіл частотності використання вищезазначених прийомів перекладу аббревіатур в контексті євроінтеграції України можна представити у вигляді діаграми (див. рис.1).



Рис. 1

За даними дослідження, найрідше застосовується описовий переклад (2%), оскільки для текстів євроінтеграційної тематики характерна максимальна інформативна та мовна компресія. Відносно непоширеними є транскодування (8%) та метод прямого запозичення (7%), надмірне використання яких може спричинити інформаційний шум та ускладнене сприйняття тексту україномовним реципієнтом. Доволі часто аббревіатури перекладаються відповідною повною формою (22%), це можна пояснити тим, що євроінтеграція України знаходиться в процесі розвитку і не всі скорочені одиниці встигли "народитися та прижитися" тому інколи зручніше розшифрувати та відтворити мовну одиницю словосполученням з метою її повного та правильного розуміння. Переважна більшість аббревіатур в контексті євроінтеграції має відповідники в українській мові (61%), що свідчить про готовність, оперативність та швидку адаптивність української мови до євроінтеграційних процесів.

Висновки. Євроінтеграційні процеси в Україні сприяють збільшенню мовної амплітуди, залучення до її складу великої кількості запозичень, термінів, назв та аббревіатур. В євроінтеграційному дискурсі аббревіації в переважній більшості піддаються назви установ, організацій, центрів, судів, систем тощо. Виявлено, що найбільш поширеним та продуктивним є переклад відповідною аббревіатурою, найменш типовим є описовий переклад.

Основна задача перекладача – перекласти аббревіатуру максимально адекватно і зрозуміло, використовуючи при цьому всі необхідні способи та прийоми. Аббревіатура не має бути загадкою чи ребусом, які спотворюють сприйняття тексту та створюють "інформаційний шум". Скорочена одиниця має представляти собою виключно зашифрований мовний код, який оптимізує та економить мовні зусилля.

Вектором подальших наукових досліджень є поглиблення вивчення процесу аббревіації в євроінтеграційному дискурсі шляхом аналізу більшої кількості фактичного матеріалу та укладання словника аббревіатур в рамках вищезазначеного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисов В. В. Аббревиация и акронимия / В. В. Борисов. – М. : Воениздат, 1972. – 320 с.
2. Алексеев Д. И. Из истории русской аббревиации (графические сокращения X-XVII веков) / Д. И. Алексеев // Вопросы диалектологии и истории русского языка. – Куйбышев, 1970. – С. 72–77.
3. Супрун А. Е. Дуализм словообразования, диахрония и синхрония / А. Е. Супрун // Сопоставительное изучение словообразования славянских языков. – Москва, 1987. – С. 99–101.

4. Влахов С. И. Непереваемое в переводе / С. И. Влахов, С. П. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 380 с.
5. Федоринов А. В. К проблеме перевода сокращения / А. В. Федоринов // Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры. Материалы Всероссийской научно-методической конференции (с международным участием): Оренбургский гос. ун-т. – Оренбург: ООО ИПК "Университет", 2013. – С. 2140–2143.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Borisov V. V. Abbreviatsiia i akkronimiia [Abbreviations and Acronyms] / V. V. Borisov. – М. : Voenizdat, 1972. – 320 s.
2. Alekseev D. I. Iz istorii russkoi abbreviatsii (graficheskie sokrashcheniia X-XVII vekov) [Glimpses of Russian Abbreviation History (Graphic Contractions of X-XVII centuries)] / D. I. Alekseev // Voprosy dialektologii i istorii russkogo yazyka [Issues of Dialectology and History of the Russian language]. – Kuibyshev, 1970. – S. 72–77.
3. Suprun A. Ye. Dualizm slovoobrazovaniia, diakhroniia i sinkhroniia [Dualism of Word Building, Diachrony and Synchrony] / A. Ye. Suprun // Sopostavitel'noe izuchenie slovoobrazovaniia slavianskikh yazykov [Contrastive Study of Slavic Languages Word Building]. – Moskva, 1987. – S. 99–101.
4. Vlahov S. I. Neperevodimoe v perevode [Untranslatable in Translation] / S. I. Vlahov, S. P. Florin. – М. : Mezhdunarodnye otnosheniya, 1980. – 380 s.
5. Fedorinov A. V. K probleme perevoda sokrashcheniy [The Issues of Translating Contractions] / A. V. Fedorinov // Universitetskiy kompleks kak regionalnyy tsentr obrazovaniia, nauki i kultury. Materialy Vserossiyskoy nauchno-metodicheskoy konferentsii (s mezhdunarodnym uchastiem) [University Complex as a Regional Centre for Education, Science and Culture. Materials of All-Russian Scientific and Methodological Conference (with International Participation)] : Orenburgskiy gos. un-t. – Orenburg :ООО ИПК "Университет", 2013. – С. 2140–2143.

Кравец К. Ю. Англійські аббревіатури в контексті євроінтеграції України і способи їх перекладу на українську мову.

В статті розглянуто значення і місце аббревіатур в мовній системі. Представлено класифікацію аббревіатур в євроінтеграційному дискусії за типом, способом утворення і сфері застосування. Позначено основні етапи перекладу аббревіатур в контексті євроінтеграції України, а також позначено основні способи і прийоми їх перекладу. Визначено, що найбільш поширеним і продуктивним є переклад відповідної аббревіатурою, найменш типовим є описовий переклад. Підкреслено необхідність максимально правильного і адекватного перекладу аббревіатур.

Ключові слова: аббревіатура, аббревіація, євроінтеграційний дискурс.

Kravets K. Yu. English Abbreviations in the Context of EU Integration of Ukraine and Methods of Their Translation into Ukrainian.

Currently, Ukraine is experiencing the so-called "European integration of the language", which consists in expanding the word stock by means of borrowing not only a lot of terms and notions, but also a great amount of English abbreviations. EU-Ukraine Association Agreement, the Razumkov Centre's Analytical Report, Quantitative Assessment of Ukraine's Regional Integration Options serves as research material. The scientific methods of analysis, synthesis, description and comparison have been used in order to single out types of abbreviations and methods of their translation. Although there are many different interpretations of a contracted unit, the majority of scholars agree that abbreviations contribute to rationalization of speech, optimization of word derivation processes and compression of information. Translation using corresponding abbreviation is the most frequent and productive method of rendering abbreviations of EU integration discourse into Ukrainian, and this fact shows readiness, flexibility and adaptability of Ukrainian language to EU integration processes; the least typical is descriptive translation since the abovementioned discourse is characterized by the tendency to compress information as much as possible. A contracted unit must not cause "information noise", it must be easy to expand and understand.

Key words: abbreviation, abbreviating, EU integration discourse.